

Staří mistři proti mladým

Jak ve skutečnosti funguje umělecká škola, kterou petice obviňuje z likvidace kreativity

JAN H. VITVAR / FOTO MILAN JAROŠ

P

rávě jsem po roce práce odevzdal nakladateli rukopis své nové knížky. Pokouším se v ní popsat zákulisí současné tuzemské výtvarné scény. Tři kapitoly se dotýkají tří institucí, které zblízka sleduji už skoro čtvrt století: Národní galerie Praha (NGP), Ceny Jindřicha Chaloupeckého (CJCH) a Akademie výtvarných umění (AVU). V knize vysvětluji, proč má podle mě kondice dvou prvně jmenovaných sestupnou tendenci a třetí naopak zraje jako víno. A najednou se ke mně dostává text petice, která všechny tři instituce bez milosti hází do jednoho pytle a viní je z „cílené likvidace jedinečnosti a kreativity pod hlavičkou aktivistických tendenčních ideologií“.

Moje překvapení z tak ostrého a paušálního soudu zesiluje výčet osobností, které petici podepsaly. Je mezi nimi spousta lidí, kterých si hluboce vážím a řada z nich je mými letitými přáteli. František Skála, Kurt Gebauer, Aleš Najbrt, Jáchym Topol, David Černý... Černý mi minulou sobotu volá. Ptá se, co si o petici myslím. Formuluji mu svoje výhrady a dozvídám se, že je jedním z jejích autorů. Přispěl do části o CJCH, zbytek dal dohromady sochař Lukáš Rittstein se svou ženou, malířkou Barborou Šlapetovou, a dalšími přáteli.

Mluvíme spolu hodinu. S některými argumenty proti ceně a galerii souhlasím, s jinými ne, každopádně pasáž o AVU pro mě celý protest degraduje, protože jsem školu nikdy neviděl v tak dobré formě. David naopak tvrdí, že produkuje nezajímavé lidi, kteří dělají banální, nekvalitní věci. A že za to můžou pedagogové a pedagožky, protože jim místo poctivého řemesla tlačí do hlavy aktivismus. Na škole sice pár let nebyl, ale shrnuje to takhle: zralí tvůrci se obávají, kam u nás směřuje mladé umění – a teď to chtějí zarazit vyházením odpovědných lidí.

Zůstaňme v tomto širokém sporu pro tuhle chvíli pouze u AVU. Zrovna na ní totiž probíhají obhajoby diplomek, které jsou veřejně přístupné. Nabízí se tedy ideální příležitost se na vlastní oči přesvědčit, jak to na škole funguje. A taky je to

*Diplomka roku.
(Čtvrtá zleva Lucie
Rosická během své
obhajoby)*

šance prověřit hypotézu, která dělá z navenek možná nesrozumitelné interní hádky na scéně jednoho uměleckého oboru zcela současné téma. Sledujeme zde totiž to, co je dnes patrné v české společnosti – a nejen v ní – napříč mnoha obory: posuny limitů mezigenerační komunikace.

Živé výtvarné dílo

Na školu přicházím v pondělí v devět ráno. Je tu celkem 18 ateliérů a některé (sochařské, grafické a restaurátorské) už mají obhajoby za sebou. Ještě ale zbývají dva dny a hned pondělí je vyhrazené ateliérům, ke kterým je petice nejkritičtější. O vedoucí ateliéru Nová média 2 Kateřině Olivové se v ní

píše, že její umělecké akce připomínají „projev psychicky narušené osobnosti“, čili by neměla mít nárok učit. Olivová se totiž proslavila performancemi, při kterých obnažuje své kypré tělo a záznam jedné z nich ze zahrady AVU nedávno koloval na internetu a psal o něm i Blesk. Její výstup jsem poprvé viděl naživo před šesti lety na finálové výstavě CJCH. Svými nahými křecemi ve stále expozici NGP reagovala na díla starých mistrů. Považoval jsem to za trefný komentář faktu, že mistryně jsme až do 20. století neměli, protože jim muži povolili na AVU studovat až po vzniku Československa.

První studentka kritizovaného ateliéru je ale na řadě až v 11 hodin, mám tedy čas se ještě podívat jinam. V přízemí

*Tvrdé kovy. (Uprostřed
Yelyzaveta Libenko)*

třípatrové budovy se komise schází nad dílem Mii Milgromové. Končí v ateliéru Intermédia 2 a jako téma pro závěrečnou práci si vybrala filtraci vody. Vytvořila dvě velké skleněné kapky, mezi kterými vedou plastové hadičky, jimiž protéká zelená voda. Na podlahu místnosti je položena konstrukce z dřevěných hranolů a izolačních desek, mezi nimiž jsou vysypané kamínky. Autorka osmičlenné komisi (jsou v ní odborníci ze školy i odjinud, třeba šéf ostravské galerie Plato Marek Pokorný) vysvětluje, že se zajímá o problematiku obnovy přírody a že se snažila vytvořit „živé“ výtvarné dílo.

Jako u všech dalších obhajob následuje čtení posudku vedoucích pedagogů. V tomto případě Dušana Zahoranského a Pavly Scerankové, kteří závěrem konstatují, že jsou „vděční, že jsme mohli Miu kus její cesty doprovázet“. Tohle je bod, který může laika zarazit. Na AVU si podobně jako na jiných uměleckých školách většina pedagogů a pedagožek se svými studenty a studentkami tyká. Má to logiku, tráví spolu nerosovatelně víc času než na jiných typech škol. Pak se čte oponentský posudek kurátorky Terezy Jindrové, které v díle chybí větší osobní postoj. Zbývajících předepsaných 45 minut zabere rozprava komise.

Jejím členem je i Tomáš Pospiszył. Na AVU vede katedru teorie a dějin umění, zároveň je od dětství kamarád Davida Černého, napsal o něm knihu a podílel se na vzniku jeho *Entropy*. K dílu studentky říká, že je podle něj „úspěšnější v práci s materiálem než s tématem“. Následuje porada komise, bě-

hem které musí autorka se zbytkem publika (kromě mě je tu pár jejích přátel) opustit místnost. Pak se vracíme a za chvíli už se nese celou AVU aplaus a výskot, který v následujících hodinách zakončí každou úspěšnou obhajobu.

Za hodinu se ho dočká i Yelyzaveta Libenko. Do Česka se přestěhovala před jedenácti lety z Ukrajiny a její klauzury (tedy veřejně prezentované výsledky školních prací po každém semestru) byly v posledních letech tak výrazné, že už se stačila stát součástí profesionálního výtvarného provozu. Loni v Rakousku uspěla v klání pro mladé umění pořádaném firmou Strabag a galeristka Olga Trčková, která v Praze vlastní vlivnou DSC Gallery (zastupuje mimo jiné i Davida Černého), Libenko několikrát označila za umělkyni s mimořádným talentem, o které ještě hodně uslyšíme. Také Trčková přitom patří mezi signatáře petice.

Libenko končí v ateliéru Kresba. Na zdech má obrazy, na kterých je hlína, asphalt, kořeny stromů, a hlavně kovové slunečnice, které jsou zkroucené a zčernalé zářem letlapy. Čelní stěnu místnosti zdobí namalovaná báseň rakouského expresionisty přelomu 19. a 20. století Georga Trakla, v níž vypráví o „spásonosné hlavě“ přetavené „z tvrdých kovů“. Petice mimo jiné tvrdí, že se na AVU „pohrdá kulturním odkazem“. Libenko ale během obhajoby vedle Trakla mluví také o švýcarském klasikovi Albertu Giacomettim, jehož existencialistické plastiky ji inspirovaly, a dojde i na žijící legendu německého neoexpresionismu Anselma Kiefera.

V tu chvíli je slyšet aplaus z přízemí, kde zrovna končí performance Medarda Zemana. Absolvuje v malířském ateliéru a pod schodištěm prezentuje instalaci odkazující k takzvané české grotesce, jejímž představitelem byl před revolucí jeden ze signatářů petice Kurt Gebauer. Do performance Zeman zapojil operního pěvce a člen komise Tomáš Vaněk mu děkuje za nečekaný zážitek. Vaněk školu absolvoval v roce 1997 a před devíti lety byl už jako její rektor u toho, když AVU po výběrovém řízení neprodloužila smlouvu Milanu Knížákoví, který je zjevným spoluautorem některých pasáží petice. Po Vaňkovi vedení školy předloni převzala Maria Topolčanská, kterou petice vyzývá k rezignaci.

O přestávce mezi obhajobami mi Vaněk říká, že chtěl jako rektor během osmiletého mandátu školu maximálně otevřít a umožnit na ní dialog různých názorů, ať už progresivních nebo konzervativních. Aby vedle sebe mohly ve vzájemném respektu fungovat ateliéry zastupující oba proudy. „Povedlo se to, Maria v tom pokračuje a myslím jsem si, že už máme tenhle svár odžitý. Ale spouště lidí to tak očividně nepřipadá,“ vysvětluje a na otázku, proč to tak nepřipadá víc než dvěma tisícům lidí podepsaných zatím pod peticí, dává možnou odpověď: řadě lidí stačí si o kondici AVU udělat obrázek od stolu z vyhocených debat na sociálních sítích, kde je zhusta – a neprávem – prezentovaná jako uzavřený klub likvidující umělecké řemeslo.

Narušit komfortní zónu

Že to nebude tak horké, mi potvrzuje teď už čerstvý absolvent Medard Zeman: „Přijde mi, že se z komára dělá velbloud. Za těch šest let, co jsem tu byl, se to uklidnilo, ateliéry už mezi sebou přestaly bojovat.“ Malíř Zeman během studií prošel také sochařským ateliérem a byl i v novomediálním ateliéru Kateřiny Olivové. „Dnes už nikde nezažívám žádný disrespekt,“ říká s tím, že ho zaráží, když „stejní lidé, kteří v petici bojují za svobodu umění, jedním dechem zároveň říkají, jak by podle nich umění mělo vypadat“. Na škole podle něj panuje přesně taková pluralita přístupů, po které petice volá.

Přispívají k tomu i dva sály bývalého nočního klubu v nedaleké Veletržní ulici, které AVU loni získala pro své dílny. Právě tady má obhajobu jedna ze studentek ateliéru, který vede Kateřina Olivová společně s Darinou Alster. Zlata Ziborova komisi (je v ní také třiasemdesátiletá slovenská legenda Anna Daučíková, která svá videa momentálně prezentuje na výstavě v prestižní londýnské Tate Modern) představuje instalaci *CorpUs SCOBY*.

Jak už název napovídá, studentka v díle používá symbiotickou kulturu bakterií a kvasinek, kterou lidé znají díky nápoji kombucha. Ziborova z téhle kultury sestavuje originální bytosti: se skláří vytvořila formu v podobě lidského těla, do které kulturu nalila a postupně z ní bude odkrajovat vrstvy jakési umělé kůže a všet je na speciální železné háky. Její pedagožky Olivová a Alster komisi říkají, že studentka vytvořila ekofeministické dílo a že v něm zvoleným materiálem „našla způsob, jak se vymanit z pravidel patriarchálního kapitalismu“.

Když se po aplausu Alster ptám, proč na škole s Olivovou tak často pracují s termíny, vůči nimž se petice vymezuje (píše se v ní, že škola „nevede mladé lidi k vlastnímu uměleckému výrazu, ale k týmovému aktivismu“), pedagožka mi říká: „V českém umění se lidi o feminismu dlouho báli mluvit, aby

Touha zase fungovat. (Zleva Darina Alster, Kateřina Olivová, Karolína Schön, Tomáš Vaněk a Anna Daučíková)

Už nezažívám disrespekt. (Vpravo Medard Zeman)

Ekofeministické dílo. (Uprostřed Zlata Ziborova)

nebylo podezření, že už nejde o umění, ale o ideologii. My se to pojmenovat nebojíme.“ Na škole učí pět let, a že se tak masivní kritika objevila až nyní, přičítá rozrušené době, kdy naši společnost léta covidu a následné války na Ukrajině uvrhla do nejistoty a ta si tak teď potřebuje najít nějaký hromosvod frustrací. Kulturní války jsou ideálním ventilem, protože je v nich pro lidi snadné postavit se na jednu stranu barikády.

„Deklarujeme se jako feministický ateliér. To ale neznamená, že to tak podle nás musejí dělat všechny ateliéry. My neříkáme, že malba a socha je špatná, prostě se věnujeme něčemu, čím se škola před námi nezabývala,“ dodává Alster, podle které je na AVU „mnohem přátelštější atmosféra, než když jsem tu studovala já“. Školu absolvovala v roce 2007 a jejím spolužákem byl i dnešní vedoucí jednoho ze čtyř malířských ateliérů Jakub Hošek. Podle něj za peticí stojí generační spor. S Alster je shodný ročník 1979 a během dospívání si zvykli na „totální svobodu“, kdy jsou v umění dodnes zvědaví na cokoli nového. Zato starší ročníky mají prý tendenci se vůči nastupujícím proudům, jakým je třeba právě ekofeminismus, vymezovat: „A to pak vede k tomu jejich nynějšímu nesmyslnému lustrování, jaké umění se může učit.“

V ateliéru Dariny Alster a Kateřiny Olivové mě čeká další obhajoba. Karolína Schön na ní prezentuje pětiminutové video natočené v lázních, kam odjela s uměleckým Kolektivem Monika odpočívat. Schön už má za sebou studia FAMU a na AVU se věnovala vzniku sebestopdůrných skupin, vytvořila tu také několik terapeutických pomůcek. „Ve zkratce jsem ze vši té péče sama vyhořela a teď hledám touhu zase fungovat v uměleckém prostředí,“ uvádí Schön na úvod a pouští video, na kterém s dvojicí oblečenou do bílých županů a pletených obličejových masek prochází lázeňským komplexem.

Oponentem práce je umělecký kolektiv Lilky_60200, který zdůrazňuje, že tlak společnosti na výkon vede k frustraci „studentstva, pedagožstva, umělectva“. Schön pak v debatě říká, že by pro ni bylo řešením zavedení nepodmíněného příjmu. Během dvou dnů obhajob je to jediná diplomka, u které narážím na své hranice. Nikoli kvůli tomu, že bych ji nepovažoval za umění, ale protože je mi nepřijemná nárokovost. Jenže není právě tohle jedním ze smyslů jakéhokoli umění? Nechat si jím narušovat komfortní zónu?

Soustředit se na řemeslo

V pondělí večer po obhajobách se vedení AVU schází k mimořádnému zasedání. Jeho výsledkem je vyjádření k petici, které souzní s předchozí podporou škole od studentů a studentek. Zatímco petice AVU viní z omezování svobody uměleckého projevu nebo likvidování jedinečnosti a kreativity, podle lidí ze školy na ní nic takového neprobíhá, i když mají třeba mladí jiný pohled na svět než generace dnešních padesátníků či šedesátníků: „Střet starého s novým je v uměleckém světě přirozeným, periodicky se opakujícím úkazem. Specifikem současné situace je pouze fakt, že zde se dříve narození bouří proti mladým, obvykle tomu bývá naopak.“

V prohlášení se taky píše, že za peticí jsou i osobní důvody. Je veřejným tajemstvím, že jeden z jejích autorů Lukáš Rittstein vedl do loňského února na AVU sochařský ateliér, než ho rektorka Maria Topolčanská vyhodila. Během přijímaček totiž intervenoval ve prospěch své hlásící se dcery.

Je úterý ráno a obhajoby pokračují. Zatím jsem nenarazil na diplomku odpovídající dalšímu tvrzení petice, že škola rezignuje na „vzdělávací poslání vysokoškolské instituce v zájmu nových krátkodechých ideologií a aktivistických tendencí poplatných době“. A žádnou takovou neuvidím až do večera. Zato spatřím přehlídku netradičních přístupů k malbě, jíž je celé úterý vyhrazené. Alžběta Rajchlová absolvuje se sérií pláten, která se dají použít jako herní pole. Estetikou to tro-

chu připomíná tvorbu jednoho ze signatářů petice Františka Skály. Monika Kováčová má diplomku v místnosti, kterou proměnila v kapli: dveře nahradila vlastnoručně vykováním vstupem a další její kovářské práce visí na zdech. „Snažila jsem se soustředit na fyzickou práci a řemeslo,“ vysvětluje Kováčová. Člen komise Marek Meduna ji varuje, že ve formě balancuje na hraně kýče. I během téhle obhajoby se ale spíš než poučuje, oboustranně naslouchá. „Je na kýči něco špatného? I s ním se dá podle mě pracovat,“ oponuje Kováčová, která zdůrazňuje, že na její práci není podstatné, že je Romka, která by snad mohla mít ke kovařině nějaký bližší vztah.

Tomáš Pospiszyl mi v pauze před další obhajobou říká, že by scéně místo posílání si petic pomohl podobně otevřený dialog, jaký teď na AVU provází nejen diplomky, ale i rozhodování o každé závažné věci. „Až do Tomáše Vaňka jsme tu měli císařství, a teď máme republiku,“ uvádí v narážce na po-revoluční rektory AVU Jiřího T. Kotalíka, Jiřího Sopka a zejména Milana Knížíka, kteří školu řídili direktivně a nenechávali do rozhodovacích procesů vstupovat tak jako dnes své podřízené a studentskou obec.

Intimní rituály

Produktem téhle „republiky“ je také jedna z nejlepších diplomek, jakou jsem kdy na AVU viděl. Celé obhajoby uzavírá Lucie Rosická. Podobně jako řada jejích spolužáků a spolužaček už má za sebou řadu výstav (jedna teď probíhá v pražské Bold Gallery) a k tomu navíc i zájem médií, která o ní píšou pod titulky jako „Vyšívání intimní scény z partnerského života“, na což slyší i sběratelé. Rosická totiž na textilní obrazy vyšívá vlastní intimní rituály, včetně lechtivých autoportrétů, které z mobilu posílá svému muži.

Během obhajoby prezentuje gigantickou textilní kompozici nataženou ode zdi ke zdi a od stropu po podlahu. „Nahé tělo je pro mě tabula rasa, je naprosto upřímné. Navíc se dá zachytit, jak se mění v čase, jako když teď tloustnu v době těhotenství,“ říká komisi autorka. Na obraze pózuje v koupelně tři dívky ve spodním prádle, je tu detail její tváře, z níž si před zrcadlem vymačkává nežit – a taky je tu zachycen cunnilingus snímáný skrz hledáček jejího mobilního telefonu. Je to práce, která jen potvrzuje, že je název letošní diplomantské výstavy *Plané plody* míněn ironicky.

Po obhajobách se zahrádka Klubu AVU plní čerstvými absolynty a absolyntkami. Když se na petici ptám šéfa klubu a absolventa z roku 2014 Vojtěcha Fröhlicha (jedna jeho nezapomenutelná školní práce spočívala v horolezeckém prolezení celé AVU bez dotyku podlahy), rozhlédne se a řekne: „Pro mě je spíš zásadní, že když kolem sebe vidím, kdo všechno bude letos končit, je mi to líto. Budou mi chybět.“

Jak vlastně může na rozzlobené signatáře petice zrovna tahle škola působit jako nesmířitelné kolbiště protichůdných uměleckých postojů? Zkušenost z terénu je opačná: ukazuje mimořádně svobodné prostředí, kde si spolu rozumějí lidé tvořící klasickou malbu i performeři s lezeckou výstrojí. Možná je to proto, že spoustu signatářů petice na AVU už dlouho, nebo dokonce nikdy nikdo neviděl. Svou vlastní zkušenost si každý může udělat do konce června, kdy je výstava dvaapadesáti obhájených diplomek přístupná veřejnosti. ●